

**Azərbaycan Respublikası
Daxili İşlər Nazirliyi
Polis Akademiyası**

Kafedra: “Mülki hüquq”

Kommersiya hüququ

fənni üzrə

M Ü H A Z İ R Ə

**Mövzu № 5. Sahibkarlıq fəaliyyətinin
dövlət tənzimlənməsi.**

Tərtib etdi:

Polis Akademiyasının «Mülki
hüquq» kafedrasının dosenti,
polis polkovniki, hüquq üzrə
fəlsəfə doktoru, dosent
Rəşad Məmmədov

**Azərbaycan Respublikasının DİN-in Polis Akademiyasının «Mülki
hüquq» kafedrasının 25 sentyabr 2020-ci il tarixdə keçirilən iclasında
müzakirə edilmiş və tədris prosesində istifadəsi məqsədamüvafiq
hesab edilmişdir. Protokol № 1, 25 sentyabr 2020-ci il.**

Bakı - 2020

Mövzu № 5. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi.

Plan:

Giriş

Sual 1. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin anlayışı.

Sual 2. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin forma və metodları

Sual 3. Sahibkarlıq fəaliyyətinin ayrı-ayrı növlərinin lisenziyalaşdırılmasının qaydaları və şərtləri.

Nəticə

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 2019. Məd. 13, 15, 29.
2. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi. Bakı, 2019. IV fəsil.
3. «Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 4 iyun 1999-cu il tarixli Qanunu.
4. Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 2 iyul 2013-cü il.
5. “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların vahid məlumat reyestrinin forması və aparılması qaydası haqqında Əsasnamə”nin təsdiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 15 fevral tarixli 383 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
6. Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 20 oktyabr tarixli Qanunu.
7. “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən insanların həyat və sağlamlığına, dövlətin təhlükəsizliyinə və iqtisadi maraqlarına mühüm təhlükə yaradan hallar üzrə aparılmasına yol verilən yoxlamaların Siyahısı”. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2015-ci il 26 oktyabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
8. “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 20 oktyabr tarixli 1410-IVQ nömrəli Qanununun tətbiqi və sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dövlət tənzimlənməsinə dair əlavə tədbirlər barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı.
9. «Lisenziyalar və icazələr haqqında” 15 mart 2016-cı il tarixli, 176-VQ nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
10. “Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafına dövlət himayəsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 sentyabr 2000-ci il tarixli Fərmanı.
11. S.X. Aslanov. Sahibkarlıq hüququ. Bakı, 2005. səh. 478-483.
12. R.Y.Məmmədov. Kommersiya (sahibkarlıq) hüququ. Bakı, Apostrof, 2015.
13. Государственное регулирование рыночной экономики / Под общей ред. В.И. Кушлина, Н.А. Волгина. М., 2000.
14. Государственное регулирование экономики / Под ред. А.Н. Петрова. Ч. 1, 2. СПб., 1999.

15. Гаджиев Г.А. Конституционные принципы рыночной экономики. М., 2002.
16. Спектор А. А. Особенности государственного контроля (надзора) при регулировании отдельных видов деятельности / А. А. Спектор // Предпринимат. право. Прил. «Бизнес и право в России и за рубежом». – 2013. – № 4. – С. 31–34.
17. Спектор А. А. Предпринимательская деятельность как объект государственного контроля (надзора) / А. А. Спектор // Государств. Власть и мест. самоупр. – 2013. – № 8. – С. 44–46.
18. Шишкин С. Н. Государственная поддержка предпринимательской деятельности как специфическая форма государственного регулирования экономики / С. Н. Шишкин // Предпринимат. право. – 2011. – № 4. – С. 29–32.

GİRİŞ

Azərbaycan Respublikasında aparılan köklü demokratik, iqtisadi islahatlar nəticəsində dövlətlə sahibkarlar arasında qarşılıqlı münasibətlər tamamilə yeni prinsiplərə əsaslanmışdır. Halbuki, sovetlər dönəmində, sahibkarlıq fəaliyyətini yalnız dövlət həyata keçirir və o dövrün qanunvericiliyinə görə, əgər şəxs sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olsa o, məsuliyyətə cəlb olunurdu. Lakin, bu gün vətəndaşlar, o cümlədən əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər qanunla qadağan edilməyən istənilən formada sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul ola bilərlər. Mövzunun **birinci sualında** sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin anlayışı, əhəmiyyəti, habelə dövlətin əsas funksiyalarından biri olan sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin əsas xüsusiyyətləri nəzərdən keçirilir. **İkinci sualda** sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin forma və metodları nəzərdən keçirilir, sahibkarlıq fəaliyyəti sahəsində yoxlamaların aparılması qaydası və şərtləri müzakirə edilir. **Üçüncü sualda** isə sahibkarlıq fəaliyyətinin lisenziyalaşdırılması məsələləri təsbit olunub. Bu sualda Lisenziya və icazə anlayışlarının nisbəti, habelə lisenziya və icazələrin verilməsi, dayandırılması və xitam olunması məsələləri nəzərdən keçirilib.

Sual 1. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi – dövlətin əsas funksiyalarından biri kimi

Dövlətin əsas funksiyalarından biri – **iqtisadi** funksiyadır. Bu funksiya iqtisadi münasibətlərin dayanaqlı inkişafı üçün zəruri şərtlərin, habelə bu münasibətlərin əsas iştirakçılarının fəaliyyətinin ümumi qaydalarının yaradılmasında öz əksini tapır.

Səlahiyyətli dövlət orqanların vasitəsilə dövlət aşağıdakı göstərilən istiqamətlərdə ifadə olunan iqtisadi funksiyanı həyata keçirir:

- a) dövlət və ictimai ehtiyacların, iqtisadi və sosial inkişaf prioritetlərinin təmin edilməsi;
- b) dövlət büdcəsinin formalaşması;
- c) ətraf mühitin mühfizəsi və təbii ehtiyaclardan istifadə edilməsi;
- d) əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsi;
- e) ölkənin təhlükəsizliyinin və müfadiəsinin təmin edilməsi;
- f) azad sahibkarlığın və rəqabətin həyata keçirilməsi, inhisarçılıqdan müdafiəsi və s.¹

Lakin, göstərilən bu təsnifat müfəssəl deyil. Halbuki, ümumi maraqlara dövlət mülkiyyətinin səmərəli idarə edilməsi zəruriliyini, işlərin, xidmətlərin və əmtəələrin təhlükəsizliyinin və keyfiyyətinin təmin edilməsi zəruriliyini, ölkə iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasının təmin edilməsini də aid etmək olar.

Əksər hallarda sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin xüsusiyyətləri “fəaliyyət” kateqoriyası vasitəsilə açıqlanır. Buna görə də, sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi dedikdə, sahibkarlıq fəaliyyəti sahəsində iqtisadi münasibətlərin iştirakçılarının ümumi və şəxsi maraqlarının müdafiəsi məqsədi ilə bu münasibətlərin nizamlanmasına yönələn müvafiq səlahiyyətli dövlət orqanlarının təmsalında dövlət idarəetmə fəaliyyəti başa düşülür.

“Dövlət tənzimlənməsi”, “dövlət idarəetməsi” və “dövlət təsiretməsi” anlayışlarının nisbəti məsələsi haqqında danışarkən qeyd etmək lazımdır ki, “dövlət idarəetməsi” və “dövlət təsiretməsi” anlayışlarından fərqli olaraq “dövlət tənzimlənməsi” dar mənalı anlayışdır.²

Hüquq ədəbiyyatında bazar iqtisadiyyatına dövlət təsiretməsinin müxtəlif formaları fərqləndirilir. Onlara aiddir;

- a) təsərrüfat fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi və ona nəzarət;
- b) təsərrüfat fəaliyyəti subyektlərinin yaradılması və ləğv edilməsi;
- c) planlaşdırılma;³

Bu halda sığorta, bank, birca, investisiya fəaliyyətlərinin dövlət tənzimlənməsindən danışmaq olar. Bundan başqa, məhsulların (işlərin, xidmətlərin) sertifikatlaşdırılması və standartlaşdırılması, audit, sahibkarlığın maliyyələşdirilməsi və s. kimi dövlət-hüquqi tənzimlənməsinin sahələrini göstərmək olar.

¹ Коршунова Н.М., Иваново Т.М. Предпринимательское право М. 1999. Стр. 150.

² Губин Е.П. Государственное регулирование рыночной экономики и предпринимательства: правовые проблемы. М. 2005. Стр. 9-30. 32-33

³ Предпринимательское (хозяйственное) право: учебник в 2 т. т. 1. / Под ред. О.М.Олейник. стр. 509-510

Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsini milli iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində bu və ya digər münasibətlərə dövlət təsirinin dərəcəsindən asılı olaraq təsnifatlaşdırmaq olar. Belə ki, S.S.Zankovskiy iqtisadiyyatın dövlət təsirinin maksimal, otra və minimal səviyyələrinin (recimlərinin) müəyyən edilməsini təklif edir. Dövlət təsirinin **maksimal səviyyəsi**-dövlət tənzimlənməsinin bütün və ya əksər üsul və ya vasitələrindən istifadə edilməsini nəzərdə tutur. Dövlət təsirinin **minimal səviyyəsi** isə yaradıcılıq fəaliyyəti ilə bağlı olan sahibkarlıq fəaliyyətinə münasibətdə mövcud olur.⁴

Bununla belə, bütövlükdə iqtisadiyyatın, xüsusilə də sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin əsas istiqamətləri aşağıdakılardan ibarətdir:

1. sahibkarlıq fəaliyyətinin antiinhisar tənzimlənməsi;
2. dövlət normalaşdırılması və planlaşdırılmasının forma və metodlarından istifadə edilməsi;
3. milli bazarın dövlət tənzimlənməsi;
4. beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin dövlət tənzimlənməsi;
5. sahibkarlıq fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin həyata keçirilməsi.

Dövlət tənzimlənməsi dedikdə, ölkədə mövcud olan sosial-iqtisadi sistemin sabitliyini (stabilliyini) təmin etmək məqsədi ilə qanunverici, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlar əsasında həyata keçirilən kompleks tədbirlərdir.

Sahibkarlıq subyektlərinin sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi üç əsas funksiya vasitəsilə realizə olunur:

1. Bazarın normal fəaliyyəti üçün zəruri şərtlərin yaradılması:

- sahibkarlıq subyektlərinin mülkiyyət formalarının və onun idarə edilməsi qaydalarının müəyyən edilməsi;
- sahibkarlıq müqavilələrin icrasının təmin edilməsi mexanizminin yaradılması;
- sahibkarlıq subyektləri arasında yaranmış mübahisələrin məhkəmə qaydasında həll edilməsi;
- istehlakçıların hüquqlarının və qanuni mənafelərinin müdafiəsi;
- pul sisteminin müəyyənləşdirilməsi;
- məhsul standartlarının müəyyən edilməsi.

2. Elmin və elmi-texniki inkişafın strateji planlaşdırılması;

3. Makroiqtisadi problemlərin həll edilməsi:

- milli istehsalın həcmi;
- iqtisadiyyatın proporsional inkişafı;
- ölkənin əmək qabiliyyətli əhalisinin məşğul səviyyəsi;
- sosial müdafiə.⁵

Bazar münasibətlərinin spesifik xüsusiyyətləri sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətinin idarə edilməsini, tənzimlənməsini, dövlət nəzarətinin formalarını, metodlarını və hədlərini şərtləndirir. Bazar münasibətlərinə dövlət-hüquqi təsir vasitələrinin seçilməsi zamanı sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin fəaliyyət

⁴ Занковский С.С. Предпринимательское (хозяйственное) право и 21 веке. Преемственность и развитие. М. 2001. Стр. 226.

⁵ Мырзалиев Б.С. Государственное регулирование экономики: Учебник. – Алматы: «Нур-Пресс», 2007, стр. 342.

göstərdikləri **iqtisadi mühit** (daxili və xarici) də xüsusilə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. **İqtisadi mühit** dedikdə, sahibkarlıq subyektinin fəaliyyətinə təsir edən şərtlər və amillər başa düşülür.

Sahibkarlıq subyektlərinin sahibkarlıq fəaliyyətinə dövlətin müdaxiləsi bir sıra hallarla şərtlənir:

1. ekoloci problemlərin həll edilməsi;
2. sahibkarlıq sahəsində cinayətlərə qarşı mübarizə;
3. iqtisadi böhranın qarşısının alınması;
4. ümummilli ehtiyatlardan istifadəyə nəzarət;
5. əhalinin az təminatlı təbəqəsinin sosial müdafiəsi.

Əksər hallarda təcrübədə və nəzəriyyədə belə hesab olunur ki, sahibkarlıq fəaliyyəti subyektləri ilə dövlət arasında yaranan münasibətlər partnyorluq kimi özünü göstərir. Əslində isə, bu heç də belə deyil. Belə ki, əgər dövlət siyasi və hakimiyyət orqanı kimi çıxış edirsə, onda onun «partnyorları» (burada partnyor dedikdə, sahibkarlıq fəaliyyətinin subyektləri başa düşülür) dövlətin iradəsinə uyğun hərəkət etməyə məcburdur. Əgər dövlət sahibkarlıq fəaliyyətinin subyekti qismində çıxış edirsə, onda onlar bir-birilə rəqabət aparırlar. Bununla yanaşı, E.Y. Şeynin haqlı olaraq qeyd edir ki, ümummilli məsələlərin həllində dövlətlə sahibkarlıq fəaliyyətinin subyektləri bir-birindən asılıdır, birgə hərəkət edirlər.⁶

Hüquq və iqtisadi ədəbiyyatlarda sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin zəruriliyi müxtəlif mövqelərdən çıxış edilərək əsaslandırılır. Bu halda əsas məsələ şəxsi və ümumi maraqların mühafizəsinin zəruriliyini göstərmək lazımdır. E.P.Qubin haqlı olaraq qeyd edir ki, dövlət tənzimlənməsinin məqsədlərinə çatmaq üçün şəxsi və ümumi maraqların birləşdirilməsi belə tənzimlənmənin əsas, başlanğıc vəzifəsidir.⁷

Dövlət tənzimlənməsi iqtisadi və iqtisadi-sosial fəaliyyətlə bağlı olan, bazar iqtisadi sisteminin fəaliyyət şərtlərini təmin edən dövlətin, demək olar ki, bütün funksiyalarıdır. Dövlət tənzimlənməsi ictimai istehsalın bütün istiqamətlərini əhatə edir. Lakin, ilk növbədə diqqət sahibkarlıq və mülkiyyət münasibətlərinə, investisiyaların, sosial inkişafın və əmək bazarının, maliyyə bazarının və pul dövriyyəsinin tənzimlənməsinə yönəlir. Bütün bu məsələlər dövlət tənzimlənməsinin əsas məzmununu təşkil edir.

Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin **məqsədi** ölkə iqtisadiyyatının normal fəaliyyətini təmin edən zəruri şərtlərin yaradılmasıdır. Dövlət tənzimlənməsinə ümumiləşdirilmiş şəkildə aşağıdakı vəzifələr daxildir:

1. sahibkarların hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin müdafiəsini təmin edən qanunvericiliyinin işlənilib-hazırlanması, qəbul edilməsi və ona nəzarət;
2. dövlət tənzimlənməsinin səmərəliyinin yüksəldilməsi;
3. sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafına mane olan bürokratik əngəllərin aradan qaldırılması;
4. sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətinə yönələn birbaşa müdaxilələrin məhdudlaşdırılması;

⁶ Шейнин Е.Я. Предпринимательство и бизнес. Учебное пособие, - Ростов-на-Дону: «Феникс», 2002. Стр.189.

⁷ Губин Е.П. Государственное регулирование рыночной экономики и предпринимательства: правовые проблемы. М. 2005. Стр. 9-30. 32-33

5. bazarda azad və vicdanlı rəqabətin dəstəklənməsi və təmin edilməsi;

6. vergi, maliyyə siyasəti vasitəsilə əmtəə-pul və büdcə tarazlığının təmin edilməsi.

Göstərilən sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin **məqsədlərini** aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- **Əhalinin məşğulluğunun normal səviyyəsinin təmin edilməsi;**

Bu vəzifənin əsas məqsədi ondan ibarətdir ki, sahibkarlara dövlət tərəfindən geniş imkanlar verilməklə yanaşı, həmçinin onların yeni iş yerlərinin açılması, əhalinin işsiz hissəsinin işlə təmin edilməsi vəzifəsini güdür. Belə ki, AR Konstitusiyasının 35-ci maddəsinin VIII hissəsinə müvafiq olaraq, dövlət, ölkədə işsizliyin aradan qaldırılmasından ötrü bütün imkanlarından istifadə edəcəyi vəzifəsini öz üzərinə götürmüşdür.

Bu gün isə tam əminliklə qeyd edə bilərik ki, dövlət bu vəzifənin öhdəsindən layiqincə gəlib. Ona görə ki, qanunverici və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən məşğulluq sahəsində müvafiq qanunvericilik aktları, dövlət proqramları qəbul edilmişdir ki, əhalinin məşğulluq səviyyəsinin yüksəldilməsini təmin etmişdir.

Məşğulluq sahəsində yaranan münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsində «Məşğulluq haqqında» 29 iyun 2018-ci il tarixli AR Qanunun əhəmiyyəti danılmazdır. Məhz, bu Qanun Respublikamızda işsiz vətəndaşların qeydiyyatı, onlara işsiz statusunun verilməsi qaydasını və şərtlərini, onlara müvafiq sosial təminatların verilməsinin məbləği və həddini müəyyən edir.

- **Vətəndaşların həyatının və sağlamlığının mühafizəsi;**

Dövlət tərəfindən ölkədə sahibkarlığı inkişaf etdirməklə yanaşı, həm də onların istehsal etdiyi və yaxud da ölkəyə idxal etdikləri məhsulların əhalinin həyat və sağlamlığına təhlükə törədib-törədilməməsi yoxlanılır. Yoxlanışdan keçən məhsul həqiqətən də əhalinin sağlamlığına və həyatına heç bir mənfi təsir göstərmirsə, onda həmin məhsul əhalinin istifadəsinə verilməsinə icazə verilir. Bu sahədə səlahiyyətli orqan kimi, gömrük orqanları və onların nəzdində fəaliyyət göstərən digər qurumlar çıxış edir.

Eyni zamanda, Respublikamızda fəaliyyət göstərən sahibkarlıq fəaliyyətinin subyektləri məhsulu bilavasitə dövlət orqanlarının işləyib-hazırladığı və təsdiq etdiyi standartlara uyğun istehsal etməli, xidmət göstərilməlidir.

- **Bazarda rəqabətin dəstəklənməsi;**

Bu vəzifənin təsbit olunması isə onu göstərir ki, dövlət bir tərəfdən sahibkarlara geniş imtiyazlar yaradır, digər tərəfdən onların istehsal etdiyi eyni məhsulla bağlı sağlam şəkildə rəqabət aparmalarını qanunvericilik aktları ilə təmin edir. Yəni, sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən subyektlər, istehsal etdiyi məhsulun öz maraqlarına uyğun deyil, əkisənə istehlakçıların, əhalinin maraqlarına uyğun şəkildə realizə etməlidirlər. Dövlət sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən subyektlərin inhisarçılıq fəaliyyətinin qarşısını alır və bu sahədə müvafiq orqanların fəaliyyətinin təşkilini və səlahiyyətlərinin dairəsini müəyyən edən qanunvericilik aktlarını qəbul edir.

- **Kiçik sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi;**

Bu vəzifənin əsas məqsədi də ondan ibarətdir ki, hər kəsin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası ilə müəyyən olunmuş azad sahibkarlıq fəaliyyəti və qanunla qadağan edilməyən digər iqtisadi fəaliyyət növü ilə məşğul olmaq hüququnun həyata keçirilməsinə şərait yaratmaqdır. Məhz, bu səbəbdən qəbul edilmiş «Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında» AR-nın Qanunu Azərbaycan Respublikasında kiçik sahibkarlığa dövlət köməyinin iqtisadi, hüquqi, təşkilati əsaslarını, forma və üsullarını müəyyən edir.

Hüquq ədəbiyyatlarında sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi institutuna müxtəlif aspektlərdən çıxış edərək anlayış verilmişdir. Lakin, hüquq elmində sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinə verilən anlayışları ümumiləşdirib aşağıdakı kimi təqdim edirik: **sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi** dedikdə, sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi sahəsində dövlət siyasətinin realizəsinə yönəlmiş dövlətin və onun orqanlarının fəaliyyəti başa düşülür.

1-ci sual üzrə nəticə:

Bu sualda sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin anlayışı verilir, onun əhəmiyyəti, həmçinin sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi dövlətin əsas iqtisadi funksiyası kimi nəzərdən keçirilir.

Sual 2. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin forma və metodları

Dövlət, sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin fəaliyyətinə zəruri şərtlər olduğu halda müdaxilə edə bilər. Bu şərtlər **müsbət** və **mənfi** şərtlərə ayrılır. **Mənfi şərtlər** dedikdə, bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatına və sahibkarlıq fəaliyyətinə mənfi təsir göstərə bilən, sahibkarlıq fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində yaranan mənfi təzahürlər başa düşülür. Bu halda, dövlətin rolu ondan ibarətdir ki, bu təzahürlərin, onların yaranması səbəblərinin vaxtlı-vaxtında müəyyən edib, onların aradan qaldırılması üçün müvafiq tədbirlərin tətbiqindən ibarətdir. Dövlətin sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətinə müdaxiləsi aşağıdakı şərtlər olduqda mümkün ola bilər:

1. milli təhlükəsizliyə təhlükə yarandıqda;
2. cəmiyyətdə sosial gərginlik olduqda;
3. iqtisadiyyatda mənfi təzahürlərin mövcudluğu (istehsalın azalması, inflyasiya, işsizliyin səviyyəsinin yüksəlməsi, büdcə kəsirinin olması, dünya bazarında milli məhsulun rəqabət qabiliyyətinin olmaması və s.);
4. ətraf mühitin vəziyyətinin pisləşməsi və s.

Müsbət şərtlər dedikdə isə, sahibkarlıq fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində yaranan müsbət təzahürlər başa düşülür. Bu halda dövlətin rolu müsbət təzahürlərin müəyyən edilməsi və onların dəstəklənməsindən ötrü müvafiq tədbirlərin tətbiqindən ibarətdir.

İctimai maraqların müdafiəsi məqsədi ilə A.S.Pelixina dövlət təsirinin zəruriliyini aşağıdakılarla xarakterizə olunduğunu qeyd edir:

1. dövlət və ictimai ehtiyacların təmin edilməsi;
2. dövlət büdcəsinin formalaşdırılması;
3. əhəlinin məşğulluğunun təmin edilməsi;
4. ölkənin müdafiəsinin və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;
5. inhisarçılıqdan müdafiənin təmin edilməsi;
6. azad sahibkarlıq və rəqabətin realizəsi.⁸

Hüquq ədəbiyyatlarında dövlət tənzimlənməsinin əsasən iki metodu müəyyən edilir: **düzünə (inzibati) və dolayı (iqtisadi) metodlar**. İqtisadiyyatın **düzünə** və **dolayı metodla** tənzimlənməsinə israr edən bir çox alimlərin fikirləri təsbit olunmuşdur. Demək olar ki, düzünə və inzibati, dolayı və iqtisadi metodlar arasında bərabərlik işarəsi qoyulurdu. Nə dərəcədə bu yanaşma doğrudur, bu barədə hüquq elmində vahid fikir formalaşmamışdır. Əgər alimlərin fikirlərini nəzərdən keçirərkən aydın olar ki, belə bir yanaşma heç də məqsədmüvafiq hesab olunmur. **Birincisi**, istənilən metod təsiretmə vasitələrinin sistemidir. Öz növbəsində vasitə üsul və hərəkətlərdən ibarətdir.⁹ **İkincisi**, inzibati metod ifadəsi heç bir iqtisadiyyata inzibati-hüquqi təsiretmə barədə fikri nəzərdə tutmur. İnzibati metodun əsas xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, səlahiyyətli dövlət orqanlarının timsalında iqtisadi proseslərə birbaşa (düzünə) təsir edir. **Üçüncüsü**, əgər düzünə

⁸ Организация предпринимательской деятельности: Учебное пособие. Под ред. А.С. Пелихина. Ростов-на-Дону, издательский центр «Март», 2002. стр. 336.

⁹ Бахрак Д.Н. Административное право России: Учебник для вузов. М., 2000. Стр. 354-355

metod inzibati-hüquqi metod kimi nəzərdən keçirilirsə, onda dolayı metod xüsusi-hüquqi metod kimi nəzərdən keçirilməsi məntiqi görünür. **Dördüncüsü**, dövlət tənzimlənməsinin metodları ilə hüquqi tənzimlənmənin metodları arasında bərabərlik işarəsinin qoyulması, heç də doğru hesab oluna bilməz. Bu barədə S.N. Şişkin yazır ki, sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi metodlarına gəldikdə, tamamilə kifayət edir ki, sahibkarlıq (təsərrüfat) hüququnda istifadə olunan metodları göstərək (razılaşdırma metodu, məcburi göstərişlər metodu, tövsiyə metodu).¹⁰ Bu fikrin əleyhdarlarından biri olan V.S. Belıx haqlı olaraq göstərir ki, istənilən halda dövlət tənzimlənməsinin metodları ilə hüquqi tənzimlənmənin metodları anlayışları məzmununa görə üst-üstə düşür.¹¹

E.P.Qubunun fikrincə, dövlət tənzimlənməsinin düzünə metodlarına sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin dövlət qeydiyyatı, sahibkarlıq fəaliyyətinin lisezyalaşdırılması və s. aid edir.¹² Müvafiq olaraq dolayı metodlara pul-kredit və büdcə siyasətinin vasitələri, dolayı planlaşdırma, qiymətləndirmə vasitəsi aiddir.

Müqayisə üçün V.F. Popondopulun fikirlərinə də istinad etmək fikrimizcə, daha məqsədmüvafiq olar. Belə ki, müəllif iqtisadiyyata düzünə (inzibati) dövlət tənzimlənməsinin metodlarını hakimiyyət iradəsinin dəqiq və sürətli realizəsinin təmin edilməsinə yönələn vasitə kimi nəzərdən keçirərək (məsələn, hərbi vəziyyət zamanı, daxili işlər orqanlarında, hərbidə) qeyd edir ki, “bu metodların dinc dövrdə geniş şəkildə tətbiq edilməsi cəmiyyətin inkaşafına məhfi təsir edir. Kifayətdir ki, sovet dövründə iqtisadiyyatın total direktiv planlaşdırılması təcrübəsini yada salaq”.¹³ Bu məqamda belə bir sual yaranır ki, məgər bazar iqtisadiyyatında düzünə dövlət tənzimlənməsi metodları tətbiq edilmir?¹⁴

Bütövlükdə iqtisadiyyatın, xüsusilə də sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin düzünə (inzibati) və dolayı (iqtisadi) metodlara bölgüsü ilə bağlı kifayət qədər tədqiqat aparılmayıb və təsviri xarakter daşıyır. Daha düzgün olardı ki, “düzünə metodlar” və “dolayı metodlar” fərqləndirilsin.

Beləliklə düzünə (inzibati) dövlət tənzimlənməsi metodlarına aşağıdakılar aid edilir:

1. iqtisadi inkişafın strateji məqsədlərinin müəyyən edilməsi;
2. müəyyən növ məhsulların dövlət sifarişləri və müqavilələri üzrə alınması;
3. ayrı-ayrı məhsulların istehsalı və satışı üzrə hüquqi və inzibati məhdudiyətlər və qadağaların müəyyən edilməsi;
4. məhsul və texnologiyaların keyfiyyətinə və sertifikatlaşdırılmasına olan normativ tələblər və s.¹⁵

İqtisadi proseslərin dolayı dövlət tənzimlənməsi metodlarına aiddir:

1. vergitutma;

¹⁰Предпринимательское (хозяйственное) право. Учебник. Под ред. В.В.Лаптева, С.С. Занковского. М.,2006. Стр. 347.

¹¹ Предпринимательское право России: учеб. / В. С. Белых, Г. Э. Берсункаев, С. И. Виниченко и др.// отв. ред. В. С. Белых. – М.: Проспект, 2009. Стр. 322.

¹² Предпринимательское право Российской Федерации. Под ред. Е.П. Губина, П.Г. Лахно. М., 2007. стр. 407.

¹³ Попондопуло В.Ф. Коммерческое (предпринимательское) право: Учебник. 2-е изд. Перераб. и доп. М., 2006. стр. 303-304.

¹⁴ Предпринимательское право России: учеб. / В. С. Белых, Г. Э. Берсункаев, С. И. Виниченко и др.// отв. ред. В. С. Белых. – М.: Проспект, 2009. Стр. 323.

¹⁵ Yənə orada, səh. 322.

2. vergi güzəştləri sistemi;
3. kredit güzəştləri, kredit faizləri.¹⁶

Elmi ədəbiyyatlarda “vasitə” termin geniş mənəli anlayışdır. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin vasitəsi dedikdə, sahibkarlıq sahəsində yaranan münasibətlərə dövlət təsirinin üsulusur. Vasitələr iki qrupa bölünür: hüquqi və qeyri-hüquqi vasitələr. Qeyri-hüquqi vasitələrə siyasi, təşkilati-texniki və iqtisadi vasitələr aiddir. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin iqtisadi vasitələr müvafiq hüquqi formalarda təcəssüm olunur. Başqa sözlə desək, pul kreditlər vergi, qiymətlər və tariflər iqtisadi-hüquqi vasitələrdir.

Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin forması dedikdə, qanunla nəzərdə tutulmuş nəticələrlə bağlı olan aktdır (planlı akt, məqsədli proqramlar, icazələr, kvotalar, lisenziyalar, göstərişlər də s.). Göründüyü kimi burada ikili forma müşahidə olunur (birinci forma – dövlət tənzimlənməsi, ikinci forma-aktdır.)

Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi mexanizmində sahibkarlıq fəaliyyətinin və iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin vasitələrindən biri kimi **dövlət nəzarəti** mühüm yer tutur. N.D. Baxrax qeyd edir ki, üç tip nəzarət mövcuddur: a) məhkəmə, b) prokuror, c) inzibati nəzarət. Sonuncusu isə müxtəlifliyinə və həcminə görə daha genişdir.¹⁷ Polis Akademiyasının əməkdaşları tərəfindən hazırlanmış “İnzibati hüquq” dərsləri vəsaitində qeyd olunur ki, inzibati nəzarət – dövlət idarəetməsinin bir sıra orqanlarının hüquq-mühafizəedici fəaliyyətinin xüsusi növüdür.¹⁸

Beləliklə, **sahibkarlıq fəaliyyəti sahəsində dövlət nəzarəti dedikdə**, sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi, o cümlədən onun idarə edilməsi zamanı normativ-hüquqi aktların tələblərinə dövlət hakimiyyəti orqanları və sahibkarlıq fəaliyyəti subyektləri tərəfindən əməl olunmasına nəzarət və müşahidə sistemidir.

Tətbiqi sahədən asılı olaraq dövlət nəzarətinin müxtəlif növləri vardır:

1. bank nəzarəti;
2. büdcə nəzarəti;
3. valyuta nəzarəti;
4. dövlət metroloci nəzarət;
5. maliyyə nəzarəti;
6. gömrük nəzarəti;
7. nəqliyyat nəzarəti;
8. vergi nəzarəti və s.

Nəzarətin mərhələsindən və yoxlamanın məqsədlərindən asılı olaraq **ilkin, cari, sonrakı** nəzarət növləri fərqləndirilir. **İlkin nəzarət** – sahibkarlıq fəaliyyətinin parametrlərinə əməl edilməsinin profilaktikası və xəbərdar edilməsi məqsədini güdür. **Cari nəzarət** – həqiqətən həyata keçirilən sahibkarlıq fəaliyyətinin qiymətləndirilməsidir. **Sonrakı nəzarət** – sahibkarlıq fəaliyyəti

¹⁶ Государственное регулирование экономики: Учебное пособие /Под ред. Т.Г. Морозовой. М. 2011. Стр. 16.

¹⁷ Бахрах Д.Н. Административное право России: Учебник. М.2000. Стр. 395.

¹⁸ İnzibati hüquq. Dərs vəsaiti. Xüsusi hissə. //M.B.Əhmədovun elmi redaktorluğu ilə. Bakı, Azərbaycan Respublikası DİN-in Polis Akademiyası. “MBM” nəşriyyatı, 2011. Səh. 224.

sahəsində dövlət orqanlarının bu və ya digər qərarlarının icrasının yoxlanılmasını nəzərdə tutur.¹⁹

Sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinə dövlət nəzarətini həyata keçirməklə yanaşı dövlət onların hüquqlarının və qanuni maraqlarının müdafiəsini təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlər görür. Belə ki, “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2 iyul 2013-cü il tarixli 714-IVQ nömrəli Qanunu (*bundan sonra* Qanun) qəbul olunmuşdur.

Yoxlamaların məqsədi sahibkarlıq fəaliyyətinə dair məcburi tələblərə sahibkarlar tərəfindən riayət olunmasının təmin edilməsi, o cümlədən bu sahədə yoxlayıcı orqan tərəfindən sahibkarlara kömək göstərilməsi yolu ilə insanların həyat və ya sağlamlığının, ətraf mühitin və dövlətin əmlak maraqlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsindən ibarətdir.

Sahibkarlıq fəaliyyəti sahəsində yoxlamalar yoxlayıcı orqan və onun vəzifəli şəxsi tərəfindən aparılır. Qanunun 1-ci maddəsinə əsasən, yoxlayıcı orqan – qanun əsasında sahibkarlıq sahəsində yoxlama aparmaq səlahiyyəti verilmiş dövlət orqanıdır. Yoxlayıcı isə yoxlayıcı orqanın məsuliyyət daşdığı nəzarət sahəsi üzrə yoxlama aparmaq səlahiyyəti verilmiş vəzifəli şəxsdir. Qanun sahibkarlıq sahəsində yoxlamaların aparılması sahəsində yoxlama aparmaq səlahiyyəti verilmiş yoxlayıcıya dair müəyyən tələbləri, habelə yoxlayıcının yoxlama aparılmasını qadağan edən halları müəyyən edir. Belə ki, yoxlayıcı yüksək peşəkarlıq tələblərinə cavab verməlidir. Yoxlayıcı orqana işə qəbul olunmuş şəxslər yoxlamaya buraxılmamışdan əvvəl yoxlama prosedurlarına dair təlim keçməlidirlər. Təlim yoxlayıcı orqan tərəfindən yoxlayıcıların peşəkarlığının artırılması məqsədi ilə **ildə ən azı bir dəfə** təşkil edilir. Yoxlayıcı aşağıdakı hallarda yoxlama apara bilməz:

1. yoxlanılan hüquqi şəxsin təsisçisi (iştirakçısı) olduqda;
2. yoxlanılan fərdi sahibkarın, hüquqi şəxsin təsisçisinin (iştirakçısının), idarəetmə orqanlarının üzvlərinin (rəhbərinin) yaxın qohumu olduqda.²⁰

Qanunda risk qrupunun meyarları təsbit olunub ki, onların əsasında yoxlayıcı **yüksək, orta** və **aşağı** risk qrupunu müəyyənləşdirilir. **Risk qruparının müəyyənləşdirilməsi meyarları** – sahibkarın fəaliyyətinin xüsusiyyətləri ilə bağlı olan və sahibkarların müxtəlif risk qruplarına aid olunması üçün istifadə edilən kəmiyyət və (və ya) keyfiyyət göstəricilərinin məcmusudur.

Qanunun 9.3.-cü maddəsinə əsasən, risk qruplarının müəyyənləşdirilməsi meyarları sahibkarların fəaliyyətinin kəmiyyət və (və ya) keyfiyyət göstəriciləri (xüsusiyyətləri) əsasında müəyyən edilir və bu zaman aşağıdakı amillər nəzərə alınır:

1. sahibkarın fəaliyyətinin miqyası;
2. sahibkarın müvafiq sahədə fəaliyyət göstərdiyi müddət;

¹⁹ Предпринимательское право России: учеб. / В. С. Белых, Г. Э. Берсункаев, С. И. Виниченко и др.// отв. ред. В. С. Белых. – М.: Проспект, 2009. Стр. 331.

²⁰ **yaxın qohum** dedikdə valideynlər, babalar, nənələr, doğma və ögey qardaşlar və bacılar, övladlığa götürənlər, ər-arvad, uşaqlar və nənələr nəzərdə tutulur.

3. sahibkar tərəfindən istehsal edilən məhsulun (görülən işin, göstərilən xidmətin) xüsusiyyətləri və (və ya) onun fəaliyyət sahəsi;
4. müxtəlif statistik məlumatlar (sahibkarın fəaliyyət sahəsində mənfi fəsadların baş verməsi, sahibkarın fəaliyyət göstərdiyi sahədə məcburi tələblərin pozulması vəziyyəti və s.);
5. sahibkarda əvvəllər aparılmış yoxlamaların nəticələri;
6. sahibkarın icbari hesabatlılığında uyğunsuzluqların və ziddiyyətlərin olması.

Yoxlayıcı orqan sahibkarları risk qrupları üzrə bölüşdürərkən aşağıdakı şərtlərə əməl etməlidir:

1. yoxlanılan sahibkarların ümumilikdə 10 faizindən çox olmayan hissəsi **yüksək risk qrupuna** aid edilməlidir;
2. yoxlanılan sahibkarların ümumilikdə 30 faizindən çox olmayan hissəsi **orta risk qrupuna** aid edilməlidir;
3. yüksək və orta risk qruplarına aid edilməyən sahibkarlar **aşağı risk qrupuna** aid edilməlidir.

Sahibkarın iki və ya daha artıq risk qrupuna aid edilməsi mümkün olduqda, o, daha yüksək risk qrupuna aid edilir. Risk qruplarının müəyyənləşdirilməsi meyarlarına (onların məzmunu və seçilməsi) üç ildə bir dəfədən az olmayaraq təhlil edilərək yenidən baxılır. Sahibkarda plan üzrə (növbəti) yoxlamaların aparılması dövriliyi onun aid olduğu risk qrupundan asılıdır və hər risk qrupu üçün müəyyən edilmiş dövrilikdən artıq dövriliklə aparıla bilməz.

Yeyinti məhsullarının təhlükəsizliyinə nəzarət sahəsi istisna olmaqla, digər sahələrdə plan üzrə (növbəti) yoxlamalar aşağıdakı dövriliklə aparılır:

1. yüksək risk qrupuna aid edilən sahibkara münasibətdə - ildə bir dəfədən çox olmayaraq;
2. orta risk qrupuna aid edilən sahibkara münasibətdə - iki ildə bir dəfədən çox olmayaraq;
3. aşağı risk qrupuna aid edilən sahibkara münasibətdə - üç ildə bir dəfədən çox olmayaraq.

Qanun sahibkarlıq sahəsində yoxlamaları iki növünü müəyyən etmişdir: **plan üzrə (növbəti) yoxlama** və **plandankənar (növbədənkənar) yoxlama**. Plan üzrə (növbəti) yoxlama yoxlayıcı orqanın tərtib etdiyi və vahid məlumat reyestrinə daxil edilmiş illik plan əsasında və həmin planda göstərilən tarixlərdə aparılır.

Plandankənar (növbədənkənar) yoxlama aşağıdakı hallarda aparılır:

1. yoxlayıcı orqan məhdudlaşdırıcı tədbirin tətbiqi barədə qərarla göstərilən tədbirlərin yerinə yetirilməsi barədə xəbərdarlığı aldığı tarixdən üç iş günü ərzində həmin tədbirlərin yerinə yetirilməsi vəziyyətinin yoxlanıldıqda;
2. sonuncu yoxlama nəticəsində aşkar edilmiş pozuntuların və ya onların nəticələrinin müəyyən edilmiş müddət ərzində aradan qaldırılmasına dair çıxarılmış qərarın yerinə yetirilməsi haqqında sahibkar tərəfindən yoxlayıcı orqana məlumat verilmədikdə və ya verilmiş məlumatın yanlış olduğu müəyyən edildikdə;
3. insanların həyat və ya sağlamlığına, ətraf mühitə və dövlətin əmlak maraqlarına birbaşa və mühüm təhlükənin olması və ya mühüm zərərin vurulması

barədə hüquqi və fiziki şəxslərdən, dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarından yoxlayıcı orqana konkret faktlara əsaslanan rəsmi müraciətlər (məlumatlar) daxil olduqda, habelə kütləvi informasiya vasitələrində məlumatlar yayıldıqda;

4. sahibkar plandankənar (növbədənənar) yoxlamanın aparılması barədə yoxlayıcı orqana müraciət etdikdə.

Yoxlama yoxlayıcı orqanın rəhbəri və ya onu əvəz edən şəxs tərəfindən imzalanan qərar əsasında aparılır. Yoxlayıcı orqan tərəfindən plan üzrə (növbəti) yoxlamanın başlanmasına **ən azı beş iş günü** qalmış sahibkara yoxlamanın aparılması haqqında qərarın surəti, həmçinin yoxlama zamanı sahibkarın və yoxlayıcı orqanın hüquq və vəzifələrinin izahı göndərilir. Plandankənar (növbədənənar) yoxlamanın aparılması haqqında qərar sahibkara yoxlamanın **başlandıği an** təqdim edilir.

Qanunun 18.1.-ci maddəsinə əsasən, sahibkarların iri, orta və kiçik olmasından asılı olaraq plan üzrə (növbəti) və plandankənar (növbədənənar) yoxlamaların müddəti müəyyən edilir. Plan üzrə (növbəti) yoxlamanın müddəti iri sahibkarlarda **on iş günündən**, orta və kiçik sahibkarlarda **beş iş günündən** artıq olmamalıdır. Plandankənar (növbədənənar) yoxlamanın müddəti iri sahibkarlarda **beş iş günündən**, orta və kiçik sahibkarlarda **üç iş günündən** artıq olmamalıdır.

Yoxlamanın nəticələri iki nüsxədə tərtib edilmiş **yoxlama aktı** ilə rəsmiləşdirilir. Yoxlama aktı yoxlamada iştirak etmiş yoxlayıcılar tərəfindən imzalandıqdan sonra sahibkara və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsinə imzalanmaq üçün təqdim edilir. Yoxlama aktının və ona əlavə edilmiş sənədlərin bir nüsxəsi sahibkara və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsinə təqdim edilir, digər nüsxəsi isə yoxlayıcı orqanda qalır. Yoxlama aktının sahibkar və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsi tərəfindən imzalanması sahibkarın yoxlama aktının məzmunu ilə və ona əlavə edilmiş sənədlərlə razı olması faktını deyil, tanış olması faktını təsdiq edir.

Qanunun 33.2.-ci maddəsinə əsasən, yoxlama materiallarına baxılmasının nəticələri üzrə aktın rəsmiləşdirilməsindən sonra ən gec **15 iş günü müddətində** yoxlayıcı orqan tərəfindən aşağıdakılar barəsində qərar çıxarılır:

1. sahibkarlıq fəaliyyətinə dair məcburi tələblərin pozulması aşkar olunmadıqda qanun pozuntusunun aşkar olunmaması haqqında;

2. inzibati xətanın əlamətləri aşkar olunduqda, Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində müəyyən edilmiş müddətlərdə və qaydada inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata başlanılması və aşkar olunmuş pozuntuların aradan qaldırılması haqqında;

3. cinayət əlamətləri aşkar edildikdə, toplanmış materialların aidiyyəti üzrə prokurorluğa, təhqiqat və ya istintaq orqanlarına göndərilməsi və aşkar olunmuş pozuntuların aradan qaldırılması haqqında;

4. məsuliyyətə səbəb olan digər qanun pozuntuları aşkar edildikdə qanunla müəyyən edilən məsuliyyət tədbirləri və aşkar olunmuş pozuntuların aradan qaldırılması haqqında.

Yoxlamanın nəticələri üzrə qərar yoxlayıcı orqanın rəhbəri və ya onu əvəz edən şəxs tərəfindən imzalanır və yoxlamanın nəticələri üzrə qərarın surəti

çıxarıldığı vaxtdan üç iş günündən gec olmayaraq sahibkara təqdim edilir, qərarın əsli isə yoxlayıcı orqanda saxlanılır.

Əgər sahibkar yoxlayıcı orqanın qərarından şikayət verərsə, onda bu şikayətə yuxarı dövlət orqanı tərəfindən **15 iş günü müddətində** baxılır və aşağıdakı qərarlardan biri qəbul edilir:

1. yoxlayıcı orqanın qərarının qüvvədə saxlanması haqqında;
2. yoxlayıcı orqanın qərarının ləğv edilməsi haqqında;
3. yoxlayıcı orqanın qərarında dəyişiklik edilməsi haqqında.

Dövlət nəzarəti haqqında danışarkən, onun növlərindən biri olan vergi nəzarətinin xüsusiyyətləri haqqında danışmaq düşünürük ki, məqsədmüvafiq olardı. Belə ki, **vergi nəzarəti** dedikdə, vergi orqanları vergilərin tam və vaxtında yığılmasının təmin etmək məqsədi ilə vergi nəzarətinin həyata keçirilməsi başa düşülür.

1. vergi nəzarətinin formaları aşağıdakılardır:
2. vergi ödəyicilərinin və vergi tutma obyektlərinin uçotu;
3. uçot və hesabat məlumatlarını yoxlama;
4. vergi ödəyiciləri və digər şəxslər arasında sorğu aparma;
5. gəlir əldə etmək üçün istifadə olunan binalara baxış keçirmə.

Qanunvericiliyə görə, vergi nəzarətinin tərkib hissəsini vergi yoxlaması təşkil edir. Vergi yoxlamasının müxtəlif növləri Vergi Məcəlləsində təsbit olunub. Bunlar aşağıdakılardır:

1. Kameral vergi yoxlaması;

Kameral vergi yoxlamasında vergi əməkdaşı yoxlamağa getmədən, vergi ödəyicisi tərəfindən təqdim olunan vergi hesabatları, habelə vergilərin hesablanması və ödənilməsinə əks etdirən, o cümlədən vergi ödəyicisinin fəaliyyəti haqqında vergi orqanında olan digər sənədlər əsasında müvafiq yoxlamaları həyata keçirir.

2. Səyyar vergi yoxlaması:

Səyyar vergi yoxlaması isə kameral vergi yoxlamasından fərqli olaraq, vergi orqanı əməkdaşının bilavasitə sahibkarın müəssisəsində müvafiq yoxlamaları həyata keçirir. Səyyar vergi yoxlaması özündə iki növü təsbit edir:

- **növbəti səyyar vergi yoxlaması** – növbəti səyyar vergi yoxlaması keçirildikdə vergi orqanı tərəfindən vergi ödəyicisinə, vergi yoxlamasının başlanmasından **azı 15 gün əvvəl** yazılı bildiriş göndərilir. Bildirişdə vergi yoxlamasının əsası, tarixi, habelə vergi ödəyicisinin və vergi orqanlarının hüquq və vəzifələri təsbit olunur. Növbəti səyyar vergi yoxlaması ildə bir dəfədən çox keçirilə bilməz və **30 gündən artıq** davam etdirilə bilməz. Yalnız müstəsna hallarda yuxarı vergi orqanının rəhbərinin qərarına əsasən vergi yoxlaması **90 gün** müddətinə qədər uzadıla bilər;

- **növbədənkənar səyyar vergi yoxlaması** – bu növ yoxlama aşağıdakı hallarda aparıla bilər:

1. verginin hesablanması və ödənilməsi üçün zəruri olan vergi hesabatı sənədləri təqdim edilmədikdə;

2. vergi yoxlamasının nəticələri üzrə tərtib edilmiş aktda dürüst olmayan və ya təhrif olunmuş məlumatlar aşkar edildikdə;
3. vergi orqanının əldə etdiyi mənbəyi bəlli olan hər-hansı məlumat əsasında vergi ödəyicisinin gəlirlərinin və ya vergitutma obyektinin gizlədildiyi (azaldıldığı) aşkar edildikdə;
4. məhkəmənin və ya hüquq mühafizə orqanlarının vergi yoxlamalarının keçirilməsi barədə müvafiq qərarı olduqda;
5. sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin fəaliyyətinə xitam verildikdə.

Yoxlamanın gedişatı barədə protokol tərtib olunur. Protokolu, onu tərtib etmiş vəzifəli şəxs və yoxlamada iştirak edən şəxslər tərəfindən imzalanır.

Vergi orqanının rəhbəri yoxlamanın materialları ilə tanış olduqdan sonra **10 gün müddətində** aşağıdakı qərarlardan birini qəbul edir:

1. vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi;
2. məsuliyyətə cəlb etməkdən imtina olunması;
3. əlavə vergi yoxlamalarının keçirilməsi.

Dövlət nəzarəti haqqında danışırlarkən qiymət tənzimlənməsindən bəhs etmək tamamilə yerinə düşər. Belə ki, qiymət tənzimlənməsinin əsas məqsədi, Azərbaycan Respublikasında əmlakın qiymətləndirilməsi fəaliyyətinin (bundan sonra «qiymətləndirmə fəaliyyəti» adlandırılacaqdır) ümumi prinsiplərini müəyyən etməkdir. Bu sahədə əsas normativ-hüquqi akt kimi «Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında» 25 iyun 1998-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununu göstərmək olar.

Adı çəkilən Qanunun 2-ci və 3-cü maddələrində qiymətləndirmə fəaliyyətinin subyektləri və obyektləri təsbit olunub. Belə ki, qiymətləndirmə fəaliyyətinin subyektləri fəaliyyətləri «Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında» AR-nın Qanunu ilə tənzimlənən hüquqi və fiziki şəxslər (qiymətləndiricilər) və onların xidmətlərinin istehlakçıları (sifarişlər) qiymətləndirmə fəaliyyətinin subyektləridir. Obyektləri isə, qiymətləndirilməsi mülki qanunvericiliklə nəzərdə tutulan və ya sifarişçi tərəfindən zəruri hesab edilən hər cür əmlak qiymətləndirmə fəaliyyətinin obyektidir.

Qiymətlərin tənzimlənməsi aşağıdakı üsullardan istifadə etməklə həyata keçirilir:

- qiymətləri təsdiq etməklə;
- qiymətlərin səviyyəsini məhdudlaşdırmaqla;
- qiymətdə rentabellik normasının səviyyəsini məhdudlaşdırmaqla;
- vergi, gömrük tarifi və rüsumların dərəcələrini dəyişməklə;
- imtiyazlı (güzəştli) kreditlər verməklə;
- dövlət büdcəsindən subsidiya verməklə;
- tənzimlənən qiymətlərin tətbiq edildiyi məhsulun (malın, işin, xidmətin)

qiymətlərini müxtəlif istehlakçı qrupları üzrə fərqləndirməklə.

Dövlət nəzarətinin növlərini geniş və ətraflı əhatə etmək olar ki, qanunvericilik əsasında yalnız yuxarıda göstərilən nəzarət növləri barədə danışmaqla kifayətləndik.

2-ci sual üzrə nəticə:

Bu sualda sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin mühüm elementlərindən olan lisenziyalaşdırmaya anlayış verildi, onun mahiyyəti və məqsədi açıqlandı. Həmçinin, b1 sualda, sahibkarlıq fəaliyyətinin ayrı-ayrı növlərinin lisenziyalaşdırılmasının qaydaları, şərtləri və bu sahədə səlahiyyətli orqanın hüquq və vəzifələri barədə məlumatlar öz əksini tapıb.

Sual 3. Sahibkarlıq fəaliyyətinin ayrı-ayrı növlərinin lisenziyalaşdırılmasının qaydaları və şərtləri.

Lisenziyalaşdırma geniş yayılmış və daim Azərbaycan qanunvericiliyində və hüquq elmində istifadə olunan termdir. Lakin, lisenziyalaşdırma barədə yalnız o məlumdur ki, lisenziyalaşdırma – dövlət orqanı tərəfindən bu və ya digər hərəkətə icazə verilməsidir. Çünki, qanunvericilikdə lisenziyalaşdırmanın dəqiq anlayışı təsbit olunmayıb. Bir sıra normativ hüquqi aktlarda lisenziyalaşdırma dövlət hakimiyyəti orqanlarının funksiyasına aid edilmişdir, digər normativ-hüquqi aktlarda isə dövlət orqanlarının vəzifələrinə aid edilmişdir. Əksər hallarda isə, «lisenziyalaşdırma» terminini «müəyyən növ fəaliyyətlə məşqul olmaq hüququna dövlət sənədinin verilməsi (lisenziya)» ifadəsi ilə əvəzlənir.

Hüquq doktrinasında lisenziyalaşdırmanın mahiyyəti haqqında müxtəlif fikirlər mövcuddur. Əksər alimlər belə hesab edirlər ki, lisenziyalaşdırmanın hüquqi təbiəti əsasında dövlət idarəçiliyinin forması, üsulu, vasitəsi, metodu durur. Belə ki, A.P. Alyoxin və Y.M.Kozlov lisenziyalaşdırmanı idarəçiliyin hüquqi formalarının növlərindən biri kimi nəzərdən keçirirlər. Onların fikrincə, lisenziyalaşdırma hüquqi aktın əsasında rəsmiləşdirilir və həyata keçirilir ki, bunun nəticəsində lisenziya alan ilə icra hakimiyyəti orqanı arasında inzibati-hüquqi münasibətləri yaranır.²¹

N.İ. Kleynin redaktorluğu ilə nəşr olunmuş «Sahibkarlıq hüququ» dərsliyinin müəllifləri hesab edirlər ki, lisenziyalaşdırma – sahibkarlıq fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin bir növüdür.²²

Qeyd etmək lazımdır ki, bu vaxta qədər əksər alimlər lisenziyalaşdırmanı icazə sistemi ilə eyniləşdirib və onun **lisenziya** – icazə adlandırırdılar. Sovet inzibati hüququnda **icazə sistemi** dedikdə, bəzi əşyaların və predmetlərin daşınması, istifadəsi, əldə edilməsi, istehsalını, o cümlədən bəzi müəssisələrin açılması və fəaliyyətini nizamlayan qaydaların məcmusu başa düşülür.²³

Lisenziyalaşdırma – dövlətin təhlükəsizliyini və ölkənin müdafiəsinin, vətəndaşların həyat və sağlamlığının, qanuni maraqlarının, hüquqlarının müdafiəsinin təmin edilməsinə yönələn dövlət nəzarətinin növüdür. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində «lisenziyalaşdırma»ya leqal anlayış verilməyib. Lakin, hüquq ədəbiyyatlarında lisenziyalaşdırmaya aşağıdakı kimi anlayış verilmişdir:

Lisenziyalaşdırma dedikdə – lisenziyaların verilməsi, rəsmiləşdirilməsi, dayandırılması, təkrar verilməsi, ləğv edilməsi, o cümlədən lisenziya qaydalarına əməl olunmasına nəzarət üzrə lisenziya orqanlarının hərəkətləri başa düşülür. Lisenziyalaşdırma üzrə münasibətlərin subyektləri qismində lisenziya verən dövlət orqanı və fərdi sahibkar və ya hüquqi şəxs qismində **lisenziya alan** (lisenziyant) çıxış edir.

²¹ Алехин А.П., Кармолицкий А.Н., Козлов Ю.М. Административное право Российской Федерации. М., 1997.

²² Предпринимательское право. Курс лекций/Под ред. Н.И. Клейн. М., 1993. С. 208.

²³ Советское административное право. Управление в области административно-политической деятельности. М., 1978.

Lisenzialaşdırmanın **mahiyyəti** lisenziya alana konkret fəaliyyət növünün həyata keçirilməsinə xüsusi razılığın – lisenziyanın verilməsindən ibarətdir. **Lisenzialaşdırmanın məqsədi** – vətəndaşların sağlamlığını, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, dövlətin təhlükəsizliyini və ölkənin müdafiəsinin təmin edilməsidir. Lisenziyalaşdırmanın təyinatlarından biri də – azad dövrüyyəyə keyfiyyətsiz, saxtalaşdırılmış məhsulların buraxılmasına mane olmaqdır.

Lisenziya haqqında qanunvericilikdə 50-ə yaxın fəaliyyət növünə lisenziya verilməsi təsbit olunub. Müqayisə üçün qeyd edək ki, xarici dövlətlərdə xüsusi razılıq tələb olunan fəaliyyət növlərinin sayı bir qədər fərqlidir. Məsələn, Rusiyada 120, Avstriyada 28, Böyük Britaniyada 38, Yaponiyada 39 fəaliyyət növü təsbit olunub.

Lisenziya dedikdə konkret fəaliyyət növünün həyata keçirilməsinə isenzialaşdırma orqanı tərəfindən verilən xüsusi razılıqdır. Qeyd etmək lazımdır ki, bizim qanunvericilikdə «lisenziya» termini digər mənada: xüsusi sənəd və ya hüquq mənalarında işlədilə bilər. Belə ki, lisenziyanın verilməsi haqqında danışıq müəyyən fəaliyyət növünün həyata keçirilməsi hüququnu təsdiq edən lisenziya sənədi kimi nəzərdə tutulur. Digər hallarda isə lisenziyanın verilməsi hüquq kimi nəzərdə tutulur. Bu fikrin praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, lisenziya, onun aldığı andan lisenziyanta müvafiq müddətədək qanuni fəaliyyət göstərməsinə hüquq verir.

Azərbaycan Respublikasında lisenziya və icazələr üzrə yaranan münasibətlər “Lisenziya və icazələr haqqında” 15 mart 2016-cı il tarixli, 176-VQ nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzim olunur. Adı çəkilən Qanunun 1-ci maddəsinə müvafiq olaraq, **lisenziya dedikdə**, müvafiq sahibkarlıq fəaliyyəti növünün həyata keçirilməsi üçün ərizəçiyə lisenziya verən orqan tərəfindən verilən rəsmi sənəd başa düşülür. **İcazə dedikdə** isə müvafiq sahibkarlıq fəaliyyəti növünün həyata keçirilməsi və ya sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı müəyyən hərəkətlərin yerinə yetirilməsi üçün icazə verən orqan tərəfindən verilən rəsmi sənəd (icazə, razılıq, sertifikat, şəhadətnamə, akkreditasiya və s.), ərizəçi ilə bağlanılan müqavilə və ərizəçiyə münasibətdə edilən hər hansı digər hərəkət başa düşülür.

Lisenziya iki növə ayrılır: **ümumi** və **xüsusi lisenziya**. **Ümumi lisenziya dedikdə**, lisenziya tələb olunan fəaliyyət növünü onun bütün alt növlərinin hər biri üçün ayrılıqda xüsusi lisenziya almadan həyata keçirmək hüququ verən lisenziya başa düşülür. **Xüsusi lisenziya dedikdə** isə lisenziya tələb olunan fəaliyyət növünün bir və ya bir neçə alt növünü həyata keçirmək hüququ verən lisenziya başa düşülür.

Lisenziya tələb olunan fəaliyyət növləri və icazələr (maliyyə bazarları sahəsində istisna olmaqla) yalnız “Lisenziya və icazələr haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edildikdən sonra müvafiq sahəni tənzimləyən Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarında əks edilir. Lisenziya tələb olunan fəaliyyət növlərini və icazələri müəyyən edən “Lisenziya və icazələr haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunundan və müvafiq sahəni tənzimləyən Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarından başqa hər hansı

digər hüquqi aktda lisenziya tələb olunan fəaliyyət növlərinin və icazələrin, həmçinin müvafiq sahəni tənzimləyən Azərbaycan Respublikasının qanunlarından başqa hər hansı digər hüquqi aktda lisenziyaların və icazələrin alınmasından azadolma hallarının müəyyən olunmasına yol verilmir.

Lisenziya tələb olunan fəaliyyət növləri və icazələr aşağıdakı meyarlardan biri nəzərə alınmaqla müəyyən edilir:

1. fəaliyyət növü dövlət təhlükəsizliyinə təsir edir;
2. fəaliyyət növü məhdud təbii ehtiyatlardan istifadəni nəzərdə tutur;
3. fəaliyyət növü ətraf mühitin ekoloji vəziyyətinə mənfi təsir göstərə bilər;
4. fəaliyyət növü qeyri-məhdud sayda şəxslərin həyatı, sağlamlığı və əmlakı üçün təhlükə doğurur.

Azərbaycan Respublikasında verilmiş lisenziya və icazə onun bütün ərazisində qüvvədədir.

Lisenziya və icazə sisteminin dövlət tənzimlənməsinin prinsipləri aşağıdakılardır:

1. lisenziya tələb olunan fəaliyyət növlərinin və icazələrin müəyyən edilməsinin qanuniliyi, qərəzsizliyi və aşkarlığı;
2. lisenziya tələb olunan fəaliyyət növlərinə və icazələrə, lisenziyanın və icazənin şərtlərinə və verilməsi prosedurlarına dair məlumatların açıqlığı;
3. lisenziyanın və icazənin “bir pəncərə” prinsipi əsasında verilməsi;
4. lisenziyanın və icazənin verilməsinə, yenidən rəsmiləşdirilməsinə, dayandırılmasına, bərpasına və ya ləğvinə susmaqla razılıq;
5. lisenziya və icazə tətbiq edilərkən, sahibkarların, cəmiyyətin və dövlətin maraqlarının mütənasibliyi;
6. lisenziya və icazə verilməsinin tətbiqi sahəsində tənzimləyici təsirin təhlili;

Lisenziya və icazə verən orqan ərizəçinin təqdim etdiyi ərizənin və ona əlavə edilmiş sənədlərin Qanunun tələblərinə uyğunluğunu yoxlayır. Ərizədə və ona əlavə edilmiş sənədlərdə aradan qaldırılması mümkün olan və lisenziyanın və icazənin verilməsindən imtinaya səbəb olmayan çatışmazlıqlar aşkar edildikdə, ərizənin qeydiyyatı alındığı tarixdən **5 iş günündən gec olmayaraq** lisenziya və icazə verən orqan onların aradan qaldırılması barədə məlumatı ərizəçiyə təqdim edir və ya sifarişli poçt göndərişi vasitəsilə göndərir və formal tələblərə əməl olunmamasının hüquqi nəticələrini ona izah edir. Bütün çatışmazlıqlar eyni zamanda ərizəçiyə bildirilməlidir.

Ərizəçi həmin çatışmazlıqları məlumatı aldığı vaxtdan **ən gec 10 iş günü** ərzində aradan qaldırılmalıdır. Bu zaman lisenziyanın və icazənin verilməsi ilə bağlı müddətin axımı dayandırılır və dayandırılmış müddət lisenziyanın və icazənin verilməsi müddətinə daxil edilmir. Çatışmazlıqların aradan qaldırılması barədə ərizəçinin müraciətindən sonra müddətin axımı bərpa olunur.

Ərizəçi aşkar olunmuş çatışmazlıqları aradan qaldırıdıqdan sonra lisenziyanın və icazənin alınması üçün təkrar ərizə ilə lisenziya və icazə verən orqana müraciət edə bilər.

Lisenziya və icazə verən orqan təqdim edilən ərizəyə baxarkən:

1. sahibkarlıq fəaliyyəti növünün xüsusiyyətlərindən asılı olaraq, qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada aidiyyəti dövlət orqan və müəssisələrinin rəyini (razılığını) alır;

2. lisenziyanın və icazənin, onun dublikatının və əlavəsinin verilməsi, yenidən rəsmiləşdirilməsi, dayandırılması, bərpası və ya ləğvi üçün qanunvericiliyə uyğun olaraq, aidiyyəti dövlət orqan və müəssisələrinin verməli olduqları sənədlərin (icazələrin, aktların və s.) alınması üçün tədbirlər görür;

3. sahibkarlıq fəaliyyəti növünün və hərəkətin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq, faktiki hallarla bağlı sualları izah etmək üçün "İnzibati icraat haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 41-ci maddəsinə uyğun olaraq, ekspert və ya mütəxəssis cəlb edə bilər;

4. lisenziya tələb olunan fəaliyyət növünün həyata keçirilməsi və icazə tələb olunan hərəkətin yerinə yetirilməsi obyektə bağlı olduqda, həmin obyektin lisenziya (icazə) alınması üçün təqdim edilən ərizəyə əlavə olunan sənədlərdə göstərilən məlumatlara uyğunluğunu yerində qiymətləndirir.

Lisenziyada və icazədə aşağıdakılar göstərilir:

1. lisenziyanın və icazənin verilmə tarixi və qeydiyyat nömrəsi;
2. lisenziya və icazə verən orqanın adı və ünvanı;
3. lisenziyanın (icazənin) sahibi barədə məlumatlar (hüquqi şəxsin, xarici hüquqi şəxsin filialının və nümayəndəliyinin adı və hüquqi ünvanı, fərdi sahibkarın soyadı, adı, atasının adı və fəaliyyət ünvanı, vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi);

4. əgər varsa, *lisenziyanın (icazənin)* müddəti (başlama və başa çatma tarixləri göstərilməklə);

5. lisenziya verilən fəaliyyət növü və icazə verilən hərəkət.

Lisenziya və icazə verən orqanın rəhbəri və ya onun həvalə etdiyi vəzifəli şəxs tərəfindən lisenziya və icazə imzalanır və möhürlə təsdiq edilir.

Lisenziya (icazə) verildikdən sonra lisenziyanın (icazənin) sahibi lisenziyada (icazədə) göstərilən fəaliyyət növünü (hərəkəti) başqa obyektlərdə də həyata keçirmək üçün lisenziyanın (icazənin) əlavəsinin, lisenziyanın əlavəsində göstərilməyən fəaliyyət növləri, iş və xidmətlər ilə məşğul olmaq üçün lisenziyanın əlavəsinin alınması ilə bağlı lisenziya və icazə verən orqana ərizə ilə müraciət edə bilər.

Fəaliyyət növünün bir neçə alt növünü eyni vaxtda həyata keçirmək üçün müraciət olunduqda, lisenziya bir blankda və bir qeydiyyat nömrəsi ilə verilir. Lisenziya sahibi fəaliyyət növünün lisenziyada göstərilməyən digər alt növləri ilə məşğul olmaq üçün lisenziya verən orqana ərizə ilə müraciət etdikdə, ona mövcud lisenziya blankı dəyişdirilmədən, ayrıca blankda və ayrı qeydiyyat nömrəsi ilə lisenziya verilir. Lisenziyanın və icazənin müsabiqə əsasında verilməsinin halları və qaydası Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilir.

Lisenziya və icazənin verilməsindən **imtinanın əsasları** aşağıdakılardır:

1. ərizədə və ona əlavə olunmuş sənədlərdə qanuna uyğun olmayan məlumatlar olduqda;
2. ərizəçi lisenziya və icazə verilməsi şərtlərini yerinə yetirmədikdə.

Lisenziyanın və icazənin verilməsindən imtina haqqında inzibati akt imtina hallarına istinad edilməklə, əsaslandırılmalıdır. Ərizəçi həmin inzibati aktdan inzibati qaydada və məhkəməyə şikayət verə bilər.

Lisenziya və icazə aşağıdakı hallarda dayandırılır:

1. lisenziya (icazə) sahibi tərəfindən müvafiq ərizə təqdim edildikdə;
2. lisenziyanın (icazənin) sahibi lisenziya və icazə şərtlərinin pozulması hallarının aradan qaldırılmasına dair lisenziya və icazə verən orqanın, həmçinin müvafiq nəzarət orqanının göstərişlərini yerinə yetirmədikdə;

3. Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş digər hallarda.

Lisenziya və icazə lisenziya və icazə verən orqanın inzibati aktı ilə dayandırılır. Həmin inzibati aktda dayandırılmaya əsas verən hallar və lisenziyanın və icazənin dayandırıldığı müddət göstərilməlidir. Ümumi lisenziyada göstərilən fəaliyyət növünün bir və ya bir neçə alt növünü həyata keçirmək hüququnun dayandırılması həmin lisenziyada göstərilən fəaliyyət növünün digər alt növlərinin həyata keçirilməsinə mane olmur.

Lisenziyanın və icazənin dayandırılması və bərpa olunması haqqında inzibati akt qəbul olunduğu tarixdən 2 iş günü müddətində lisenziyanın (icazənin) sahibinə təqdim edilir və ya sifarişli poçt göndərişi vasitəsilə göndərilir. Lisenziyanın (icazənin) sahibi lisenziyanın və icazənin dayandırılması haqqında inzibati aktdan inzibati qaydada və məhkəməyə şikayət verə bilər.

Lisenziya və icazə aşağıdakı hallarda ləğv edilir:

1. lisenziyanın (icazənin) sahibi tərəfindən müvafiq ərizə təqdim edildikdə;
2. *lisenziyanın (icazənin)* müddəti bitdikdə;
3. lisenziyanın (icazənin) sahibi olan hüquqi şəxs, xarici hüquqi şəxsin filialı, nümayəndəliyi ləğv edildikdə;
4. lisenziyanın (icazənin) sahibi olan fiziki şəxsin fərdi sahibkar kimi fəaliyyətinə xitam verildikdə;
5. məhkəmənin müvafiq qərarı olduqda;
6. lisenziyanın və icazənin verilməsi üçün təqdim edilmiş sənədlərdə sonralar düzgün olmayan məlumatlar aşkar edildikdə;
7. lisenziya və icazə verən orqana yazılı məlumat verilmədikdə;
8. lisenziyada göstərilmiş fəaliyyət növü və icazə lisenziya tələb olunan fəaliyyət növlərinin və icazələrin siyahısından çıxarıldıqda;
9. Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş digər hallarda.

Ümumi lisenziyada göstərilən fəaliyyət növünün bir və ya bir neçə alt növünü həyata keçirmək hüququna Qanunda göstərilən əsaslar üzrə xitam verilməsi, həmin lisenziyada göstərilən fəaliyyət növünün digər alt növlərinin həyata keçirilməsinə mane olmur. Lisenziyanın (icazənin) sahibi lisenziyanın və icazənin ləğvi haqqında inzibati aktdan inzibati qaydada və məhkəməyə şikayət verə bilər.

Nəticə

Bu sualda lisenziya və lisenziyalaşdırma anlayışları, habelə lisenziya və icazə anlayışlarının nisbəti məsələləri nəzərdən keçirildi, lisenziyanın verilməsi, dayandırılması və ləğv edilməsi məsələləri nəzərdən keçirildi.

Nəticə

Birinci sualda sahibkarlığın dövlət tənzimlənməsinin anlayışı, məqsədi nəzərdən keçirildi. Bu sualda sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin əhəmiyyətindən danışdıq və qeyd etdik ki, sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi dövlətin əsas funksiyalarından biridir.

Mühazirənin **ikinci sualında** isə sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin forma və metodları, dövlət nəzarətinin anlayışı, vergi nəzarətinin anlayışı və növləri təhlil edildi.

Üçüncü sualda isə lisenziyalaşdırmanın anlayışı verildi, o cümlədən lisenziya və icazələrin verilməsi qaydaları, şərtləri və müddəti göstərildi, lisenziya və icazələrin dayandırılması və ləğv edilməsi əsasları təsbit olundu.